

Одеська обласна організація Профспілки

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

№18

Червень 2025

**Соціальна відпустка на дітей,
що потрібно знати**

Соцвідпустка на дітей належить усім працівникам, незалежно від галузевої належності підприємства (установи організації, закладу), в якому вони працюють. Тобто така відпустка (якщо є право на неї) надається медпрацівникам, педагогічним і науково-педагогічним працівникам, держслужбовцям, посадовим особам місцевого самоврядування та іншим працівникам звичайних підприємств. Право на соцвідпустку мають і фізособи, які працюють за трудовим договором у ФОП.

Увага! Якщо із фізособою укладено цивільно-правовий договір на виконання робіт або надання послуг, права на відпустки, зокрема і соцвідпустки на дітей, немає.

Якщо працівник має право на соцвідпустку за однією підставою, її тривалість буде становити **10 календарних днів**. Якщо є право за двома або більше підставами – тривалість **17 календарних днів**.

Кому можна надавати соцвідпустку на дітей та яка її тривалість

Працівники, які мають дітей мають право на оплачувану додаткову соціальну відпустку. Це право передбачене ст. 19 Закону України від 15.11.1996 № 504/96-ВР «Про відпустки» (далі – Закон про відпустки). При чому в самій статті перелічені підстави для її надання. Так, соціальна відпустка на дітей може надаватись:

1. Одному з батьків, які мають двох або більше дітей віком до 15 років;
2. Одному з батьків, які мають дитину з інвалідністю;
3. Одному з батьків, які усиновили дитину;
4. Матері (батьку) особи з інвалідністю з дитинства підгрупи а і групи;
5. Одинокій матері, батьку дитини або особи з інвалідністю з дитинства підгрупи а і групи, який виховує їх без матері (у тому числі у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі);
6. Особі, яка взяла під опіку дитину або особу з інвалідністю з дитинства підгрупи а і групи;
7. Одному з прийомних батьків;
8. Одному з батьків-вихователів.

Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України одинокою матір'ю слід вважати жінку, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька здійснено в установленому порядку за вказівкою матері; вдову; іншу жінку, яка виховує і утримує дитину сама.

Укладення жінкою повторного шлюбу з чоловіком, який не усиновив дитину (дітей), не є підставою для зменшення тривалості соціальної додаткової відпустки чи її ненадання, оскільки статтею 260 Сімейного кодексу

передбачено, що якщо мачуха, вітчим проживають однією сім'єю з малолітніми, неповнолітніми пасинком, падчеркою, вони мають право брати участь у їхньому вихованні.

Тобто зазначеною нормою передбачено право мачухи, вітчима, а не обов'язок брати участь у вихованні малолітніх, неповнолітніх пасинка, падчерки.

Це підтверджують і фахівці держорганів у листах Мінсоцполітики від 05.08.2016 № 438/13/116-16, від 26.06.2019 № 751/0/204-19 та Мінекономіки від 27.08.2021 № 4712-06/42842-07.

Жінка, яка виховує двох дітей віком 6 і 10 років (батько яких помер) та яка повторно уклала шлюб з чоловіком, який не усиновив дітей, має право на соціальну додаткову відпустку за двома підставами ("жінка, яка має двох або більше дітей віком до 15 років" та "одинокa мати") тривалістю 17 календарних днів.

Чи збільшується тривалість відпустки кратно кількості дітей?

Ні, не збільшується. Але одна і та сама дитина враховується для декількох підстав надання соцвідпустки, але її загальна тривалість не може перевищувати 17 календарних днів. Це підтверджує Мінпраці у листах від 14.04.2008 № 235/0/15-08/13 «Роз'яснення щодо застосування статті 19 Закону України "Про відпустки" (додаткові відпустки працівникам, які мають дітей)» та від 21.07.2010 № 215/13/116-10 «Про додаткову соціальну відпустку».

Наприклад, якщо працівниця має двох дітей віком до 15 років, одна з яких є дитиною з інвалідністю, вона має право на соцвідпустку тривалістю 17 днів за двома підставами:

- як мати, що має двох і більше дітей віком до 15 років;
- як мати, що має дитину з інвалідністю.

Як бачимо, дитину з інвалідністю враховано двічі для визначення права на соцвідпустку.

Але тривалість відпустки не визначаємо кратно кількості дітей. Враховуємо тільки підставу для її надання. Наприклад, жінка має трьох дітей віком до 15 років. Тож вона має право на соцвідпустку за однією підставою як «мати, яка має двох і більше дітей віком до 15 років». Або інший приклад – жінка має двох дітей з інвалідністю. Це також одна підстава. Тривалість відпустки в обох випадках буде **по 10 днів**.

Чи надається соцвідпустка на дітей сумісникам?

Так, надається.

Законодавством не заборонено надавати працівникам-сумісникам додаткову соціальну відпустку за ст. 19 Закону про відпустки. Статтею 2 Закону про відпустки визначено право на відпустки громадян України, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи.

Працівник, який уклав трудовий договір на роботу за сумісництвом, перебуває у трудових відносинах з підприємством (установою, організацією), фізичною особою і тому має такі самі гарантії й права щодо відпусток, як і основні працівники.

Чи втрачається право на соціальну відпустку у разі її невикористання

Ні, не втрачається. Законодавством не передбачено терміну давності, після якого працівник втрачає право на додаткову соціальну відпустку. Якщо він з якихось причин не скористався своїм правом на неї за попередній рік чи за кілька років, то має право використати її, а в разі звільнення (незалежно від підстав) йому має бути виплачена компенсація за всі невикористані дні цієї відпустки, що передбачено ст. 24 Закону про відпустки.

Відповідно до частини 1 ст. 24 Закону України «Про відпустки» в разі звільнення працівника йому виплачується грошова компенсація за всі не використані ним дні щорічної відпустки, а також додаткової відпустки працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину — особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи. Чинним законодавством не передбачено терміну давності, після якого працівник втрачає право на додаткову соціальну відпустку. Якщо він з якихось причин не скористався своїм правом на неї за попередній рік чи за кілька років, то має право використати її, а в разі звільнення (незалежно від підстав) йому має бути виплачено компенсацію за всі невикористані дні цієї відпустки. Виплату грошової компенсації за таку відпустку передбачено виключно під час звільнення працівника.

До якого віку дитини надається соцвідпустка?

Право працівника на додаткову відпустку на дітей обмежено віком дитини.

Водночас у ст. 19 Закону про відпустки обмеження за віком дитини встановлено тільки для категорії «одному з батьків, які мають двох або більше дітей віком до 15 років».

В інших випадках граничний вік дитини, який дає право на соцвідпустку на дітей, не встановлений.

Отже, у цьому питанні слід керуватися загальними нормами (див. лист Мінпраці від 20.10.2009 № 292/13/116-09) «Про додаткову соціальну відпустку». Відповідно до ст. 1 Закону України від 26.04.2001 № 2402-III «Про охорону дитинства», ст. 2 Закону України від 21.11.1992 № 2811-XII «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та ст. 6 Сімейного кодексу України:

Дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Тому батьку або матері, які, наприклад, мають дитину з інвалідністю; всиновлену дитину; одинока матері або батько мають право на таку соцвідпустку до досягнення дитиною повноліття (тобто до 18 років).

Соцвідпустку надають останній раз за календарний рік, в якому дитина досягла граничного віку. Відповідно, з наступного року права на соцвідпустку вже не буде.

В чому різниця надання соцвідпустки опікунам та піклувальникам

Правила надання – однакові, різниця тільки у віці дітей.

Опікуни та піклувальники також мають право на соцвідпустку на дітей. Проте залежно від віку дитини соцвідпустка буде надаватись особі або як опікуну дитини, або як піклувальнику.

Відповідно до ст. 243 Сімейного кодексу України (далі – СКУ) опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла 14 років, а піклування – над дитиною у віці від 14 до 18 років. Отже, особа, яка взяла дитину під опіку, має право на соцвідпустку на дітей до досягнення дитиною 14 років, а особа, визнана в установленому порядку піклувальником, — від досягнення дитиною 14 років і до часу, коли їй виповниться 18 років (лист Мінпраці від 14.04.2008 №235/0/15-08/13).

Опіка, піклування над дитиною встановлюються органом опіки та піклування, а також судом у випадках, передбачених Цивільним кодексом України (п. 3 ст. 243 СКУ). Суд встановлює опіку над малолітньою особою, піклування над неповнолітньою, якщо при розгляді справи з'ясовано, що вона позбавлена батьківського піклування, і призначає опікуна, піклувальника за поданням органу опіки та піклування (ст. 60 Цивільного кодексу України, далі — ЦКУ).

Чи є право на соцвідпустку, якщо дитина досягла граничного віку на початку року?

Так, є. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону України від 15.11.1996 № 504/96-ВР «Про відпустки» (далі – Закон про відпустки) соцвідпустка на дітей є соціальною відпусткою. Отже, надається вона не за робочий рік, а за календарний. Крім того, соцвідпустка не залежить від відпрацьованого часу у відповідному році та надається повної тривалості, якщо у працівника є право на таку відпустку за відповідний календарний рік.

Не залежить вона і від дати, коли дитина досягла граничного віку (див. також лист Мінсоцполітики від 25.02.2015 №76/13/116-15). Наприклад, якщо працівниця має двох дітей віком до 15 років і старшій дитині 15 років виповнилось 1 січня 2025 року, то право на соцвідпустку за 2025 рік є. З наступного року такого права вже не буде.

Також право на соцвідпустку буде за календарний рік, в якому померла дитина (лист Мінсоцполітики від 25.02.2015 №76/13/116-15, від 05.08.2016 №438/13/116-16).

Зверніть увагу: використати соцвідпустку можна в будь-який час календарного року незалежно від дати народження дитини — до або після. Крім того, соцвідпустка не має строку давності. Тому в разі її невикористання в поточному календарному році, скористатись нею можна і в наступних, а в разі звільнення слід виплатити компенсацію за усі невикористані дні такої відпустки.

Чи є право на соцвідпустку за рік, якщо друга дитина народилась наприкінці року?

Так, право є. Зазначена відпустка є соціальною і надається в будь-який час календарного року, незалежно від відпрацьованого часу та часу народження дитини, до чи після. Працівник також не втрачає право на неї в році смерті дитини або досягнення нею граничного віку для її надання (див. також лист Мінсоцполітики від 25.02.2015 №76/13/116-15).

Тож, якщо у працівника є дитина віком до 15 років і народилась друга, наприклад, 31 грудня, то в такому році у працівника з'являється право на соцвідпустку за підставою «один з батьків, які мають двох або більше дітей віком до 15 років».

Чи є обмеження по віку на соцвідпустку за підставою «мати (батько) особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи»?

Ні, немає. Але потрібно звертати увагу, за якою підставою буде надаватись соцвідпустка.

Так, ст. 19 Закону про відпустки передбачена підстава для її надання – «одному з батьків, які мають дитину з інвалідністю». Така соцвідпустка буде надаватись до досягнення дитиною віку 18 років, якщо вона не набуває права повнолітньої раніше (див. листи Мінсоцполітики від 05.08.2016 №435/13/116-16 та від 25.02.2015 №76/13/116-15).

Починаючи з року, що йде за роком, в якому дитина з інвалідністю досягне повноліття, мати (батько) втрачають право на соцвідпустку за цією підставою.

Проте з 01.01.2015 р. соцвідпустку надають ще за однією підставою. До 09.05.2021 таку соцвідпустку надавали матері осіб з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, з 09.05.2021 - матері (батьку) особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи. Соцвідпустку за такою підставою надають на особу, яка досягла повноліття, але є особою з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи.

Тобто, якщо встановлено інвалідність з дитинства підгрупи А І групи, то:

- до повноліття такої дитини соцвідпустку надають на підставі «одному з батьків, які мають дитину з інвалідністю»;
- після повноліття – на підставі «мати (батько) особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи». Причому вік такої особи законодавством не обмежений.

Чи зазначати соцвідпустку на дітей в графіку відпусток та особовій картці П-2?

Статтею 10 Закону про відпустки передбачено, що черговість надання відпусток визначається графіками, які затверджуються власником або уповноваженим ним органом за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) чи іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом, і доводиться до відома всіх працівників. При складанні графіків ураховуються інтереси виробництва, особисті інтереси працівників та можливості для їх відпочинку.

Тобто, графік відпусток є обов'язковим щодо щорічних відпусток.

Соцвідпустка на дітей не є щорічною відпусткою, тому зазначати її в графіку відпусток не обов'язково.

Проте Мінсоцполітики **рекомендує** включати таку відпустку до графіка відпусток. На їх думку це дозволить уникнути накопичення соцвідпусток на дітей і сприятиме раціональному плануванню роботи підприємства (див. лист від 06.02.2018 р. № 204/0/101-18/284). Таким чином, соцвідпустку доцільно передбачати у графіку відпусток.

Інша справа – Особова картка П-2. Роботодавець має вести облік усіх наданих працівнику відпусток – і щорічних, і соцвідпусток на дітей, і навчальних, і відпусток без збереження зарплати. Тому соцвідпустку на дітей потрібно зазначати в розділі V Особової картки П-2.

Проте, у листі Мінекономіки від 25.09.2024 №4701-05/70518-09 зазначено, що наказ №495 не встановлює прямий обов'язок для роботодавців вести особові картки саме за цією формою. Тому на підприємстві може бути запроваджена інша форма, в якій потрібно вести облік наданих відпусток працівникам.

*Підготувала завідувач відділу соціально-економічного захисту працівників
Валентина ПОДГОРЕЦЬ, тел.0676544235.*